

Een recente vondst van *Cladonia cenotea* (Ach.) Schaer. in Nederland

door

F. J. A. DANIËLS en G. PELLIKAAN
(Instituut voor Systematische Plantkunde, Utrecht)

Tijdens een inventariserend onderzoek van de lichenengezelschappen op boomstompen in Nederland vonden wij *Cladonia cenotea* (Ach.) Schaer. (*fig. 1*) in het Nationale Park De Hoge Veluwe. Deze vondst is daarom zo bijzonder, omdat deze soort, zoals recentelijk bleek (SIPMAN, 1977) uit Nederland slechts bekend was van een oude collectie uit het begin van deze eeuw, welke aanwezig is in het Botanisch Museum en Herbarium te Utrecht. Dit materiaal werd, volgens het etiket, verzameld

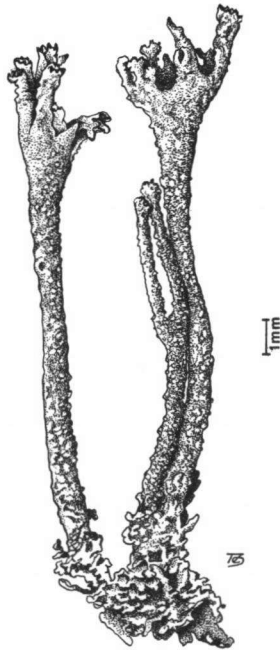

Fig. 1. Habitus van *Cladonia cenotea* (Ach.) Schaer. van het Otterlose Zand (tek. T. Schipper).

en gedetermineerd door J. Hart de Ruyter. Helaas ontbreken gegevens over datum en groeiplaats, alleen Voorst wordt vermeld. HENNIPMAN (1969, p. 13) was kennelijk niet op de hoogte van deze collectie, aangezien hij in zijn publicatie over de Nederlandse *Cladonia*'s schrijft, dat *C. cenotea* niet in Nederland voorkomt. Het door ons op 7 nov. 1975 verzamelde materiaal is ondergebracht in het Botanisch Museum en Herbarium te Utrecht (Daniëls & Pellikaan no. 750001) en bestaat uit een vijftiental podetiën van ongeveer 15–20 mm lengte, die aan hun uiteinden 1–2 mm brede, duidelijk van de podetiën afgezette, open bekertjes dragen. De bekertjes hebben iets naar binnen gebogen, spruitende randen en zijn fijnmelig soredieus (sorediën $< 40 \mu\text{m}$). De bases van de podetiën zijn iets bebladerd. Apotheciën ontbreken, maar bruine pycnidiën zijn aanwezig op de spruitende bekerranden. Het materiaal reageert negatief met K, PD, C en KC en bevat volgens SIPMAN (1977) squamatinezuur.

De soort werd gevonden op een boomstomp in het zuidwestelijke gedeelte van het Otterlose Zand, ten zuiden van de De Wetweg, in het Nationale Park De Hoge Veluwe. De groeiplaats bevindt zich ongeveer 2 km NO. van Otterlo, gem. Ede (fig. 2).

Cladonia cenotea groeide in gezelschap van *C. glauca* en *C. macilenta* aan de basis van een 8 cm hoge en 20 cm brede stomp van *Pinus sylvestris*, welke door mieren en fungi was aangetast. Deze stomp is gelegen in een uitgestoven laagte, die is dichtgegroeid met een in kwantitatief en kwalitatief opzicht buitengewoon lichenenrijk Spergulo-Corynephoretum canescentis (R. Tüxen 1928) Libbert 1932 em. Passarge 1960, waarin plaatselijk nogal wat grassen en mossen voorkomen, zoals *Deschampsia flexuosa*, *Festuca ovina*, *Agrostis canina* en *Campylopus introflexus*. Hier en daar

bevinden zich in dit terrein verspreid staande vliegdennen, waardoor het geheel een savanneachtig landschapsbeeld oproept. De standplaats is zeer lichtopen en heeft alleen 's morgens vroeg en na regen een relatief (lucht-)vochtig microklimaat. Anders is de standplaats aan grote droogte blootgesteld.

Deze „boomstompstandplaats” is geheel in overeenstemming met gegevens uit de literatuur. KLEMENT (1955) o.a. vermeldt de soort als kensoort van het *Cladonietum cenoteae* Frey 1927, een gezelschap, dat voorkomt op allerlei boomstompen en plekken, die rijk zijn aan ruwe humus, zoals aan de basis van dennen en sparren. POELT (1969) vermeldt de soort van droge turfachtige bodems en boomstompen en volgens DAHL & KROG (1973) komt de soort voor op vermolmd hout en mossen. Ook andere auteurs vermelden dergelijke standplaatsen (zie ook DANIËLS & SIPMAN, 1975).

Cladonia cenotea is een overwegend boreale soort met een alpiene en noordelijke verspreiding in N.-Amerika, Europa en Azië (THOMSON, 1967). In het laagland van Europa komt hij wel voor, maar hij blijft daar toch tamelijk zeldzaam (cf. DUNCAN, 1970; ERICHSEN, 1957; POELT, 1969). In België komt de soort niet voor, althans zij wordt door LAMBINON (1969) niet vermeld. In Nederland is zij echter zeer zeldzaam en tot op heden slechts van twee vindplaatsen bekend (zie fig. 2), namelijk Otterlo en Voorst. De soort is te verwachten op ruwe humus en vermolmd hout in tijdelijk luchtvochtige, zure, zeer voedselarme en tamelijk lichtopen milieus, zoals die in het pleistocene deel van ons land nog zijn aan te treffen. De geringe afmetingen van het Nederlandse materiaal in vergelijking met dat van collecties uit boreale gebieden, geven echter aan dat de soort in ons land geen optimale levensvoorwaarden vindt. Deze recente vondst van *Cladonia cenotea* in het stuifzandgebied op de Hoge Veluwe onderstreept nog eens de bijzondere betekenis, welke de Nederlandse stuifzanden in W.-Europa innemen (zie o.a. DE SMIDT, 1969).

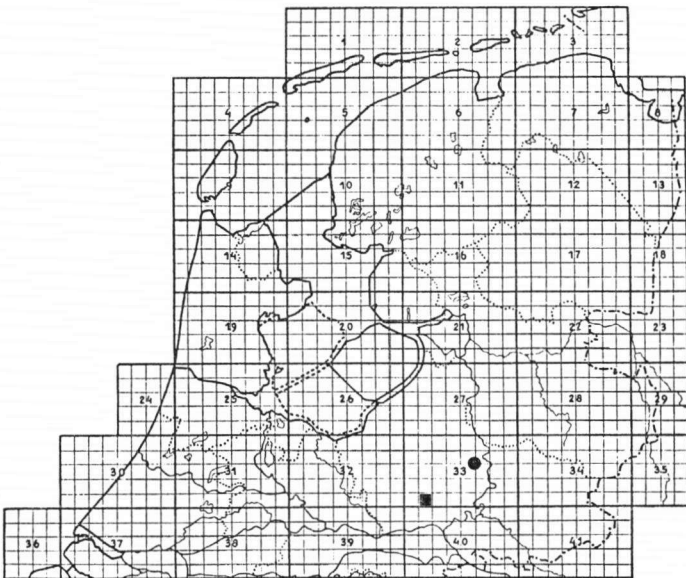

Fig. 2. Verspreiding van *Cladonia cenotea* (Ach.) Schaer. in Nederland.

● = vondst voor 1950, ■ = vondst na 1950.

Literatuur

- DAHL, E. & H. KROG, 1973. Macrolichens of Denmark, Finland, Norway and Sweden. Oslo-Bergen-Tromsø.
- DANIÉLS, F. J. A. & H. SIPMAN, 1975. *Cladonia cenotea* (Ach.) Schaer. also found in Southeast Greenland. Acta Bot. Neerl. 24 (5/6), p. 481-483.
- DUNCAN, U. K., 1970. Introduction to British Lichens. Arbroath.
- ERICHSEN, C. F. E., 1957. Flechtenflora von Nordwestdeutschland. Stuttgart.
- HENNIPMAN, E., 1969. De Nederlandse *Cladonia*'s. Wet. Med. K.N.N.V. 79.
- KLEMENT, O., 1955. Prodrromus der Mitteleuropäischen Flechtengesellschaften. Feddes Rep. Beih. 135, p. 5-194.
- LAMBINON, J., 1969. Les Lichens. Ed. Les Naturalistes Belges, Bruxelles.
- POELT, J., 1969. Bestimmungsschlüssel Europäischer Flechten. Cramer, Lehre.
- SIPMAN, H., 1977. Nieuwe *Cladonia*-soorten voor Nederland. Gorteria 8 (10/11), p. 206-211.
- SMIDT, J. T. DE, 1969. Het Kootwijkierzand, kerngebied der Europese stuifzanden. De Levende Natuur 72, p. 7-11.
- THOMSON, J. W., 1967. The lichen genus *Cladonia* in North America. Toronto.

Summary

A recent find of *Cladonia cenotea* (Ach.) Schaer. is reported from the Netherlands. Remarks are made on the ecology and distribution of this species.